

Tavoitteena turvallisuus

Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn
toimintasuunnitelma 2017–2020

*”Työtä turvallisuuden edistämiseksi on tärkeää tehdä
koko ajan kaikissa palveluissa ja kaikkien toimesta.*

*Se on samanaikaisesti sosiaalista turvallisuutta tuottavien tekijöiden ylläpitoa ja
niistä huolehtimista sekä ilmitulleisiin väkivaltatilanteisiin puuttumista ja korjaavaa työtä.*

Hollola
Lahden Seutu

Ihastu Iittiin

KÄRKÖLÄ

Asikkala

Heinola

ORIMATTILA

**PÄJÄT-HÄMEEN
DASJOKI**

Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn seutukoordinaatioryhmä 17.11.2016

- Lahti: Päivi Mykrä
- Heinola: Marje Karttunen
- Peruspalvelukeskus Oiva: Marja Koivisto
- Peruspalvelukeskus Aava: Niina Viholainen
- Hämeen poliisilaitos: Sari Pakkanen
- Lahden seurakuntayhtymä: Sirpa Koistinen
- Rikosuhripäivystys: Kati Ulmala
- PHSOTEY, Lahden psykiatrian poliklinikka: Hanna-Mari Uuksulainen
- Lahden ensi- ja turvakoti ry: Heli Lehtinen ja Jukka Ihalainen
- Sosiaali- ja terveysalan osaamiskeskus Verso: Susanna Leimio

Hyväksytyt

Asikkalassa, kunnanvaltuusto 12.12.2016

Hartolassa, kunnanhallitus 5.12.2016 ja valtuusto 15.12.2016

Heinola, Sosiaali- ja terveyslautakunta 13.12.2016 / 24.1.2017

Hollolassa, kunnanvaltuusto 12.12.2016

Ilittissä, **taho ja pvm**

Kärkölässä, kunnanvaltuusto 12.12.2016

Lahdessa, Sosiaali- ja terveyslautakunta 13.12.2016

Padasjoella, kunnanvaltuusto **ja pvm**

Orimattilassa, kaupunginhallitus 28.11.2016, valtuusto 12.12.2016

Hyvinvointikuntayhtymä, Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta **tammikuussa 2017**

Sisältö

Johdanto.....	4
1. Väkivalta ja sen muodot lähisuhteissa.....	5
2. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö Päijät-Hämeessä: Toimintakausi 2013–2016.....	7
3. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö Päijät-Hämeessä: Toimintakausi 2017–2020.....	8
3.1. Toiminnan rakenne: Koordinaatio ja toimijat	8
3.2. Tavoitteet vuosille 2017–2020	10
3.3. Toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi.....	11
3.3.1. Turvallisuuden vahvistaminen.....	11
3.3.2. Ehkäisevä työ	12
3.3.3. Väkivaltaan puuttuva toiminta	13
3.3.4. Ilmoitusvelvollisuus	15
3.3.5. Työkalut ja toimijat	16
Liite 1: Tavoitteet ja toimenpiteet perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön kehittämiseksi vuosina 2017–2020.....	18
Lähteet.....	21

Johdanto

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy perustuu lukuisiin kansainvälisiin tai Euroopan Unionissa hyväksytyihin sopimuksiin, joihin Suomi on sitoutunut ja joiden pohjalta väkivallan ehkäisyä toteutetaan useilla ohjelmilla. Suomenkin ratifioimassa Istanbulin sopimuksessa, Euroopan neuvoston yleissopimuksessa, säädetään naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. Siinä korostetaan kulttuurisiin käyttäytymismalleihin puuttumista, valistuksen, koulutuksen ja ammattihenkilöstön koulutuksen merkitystä, viestintää sekä erilaisten hoito- ja puuttumishojelmien käyttöönottoa. Suomessa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö on sisällytetty myös Sisäministeriön Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan. Sipilän hallitukselle luovutettuun Sisäisen turvallisuuden selontekoon (2016) pohjautuen, sisäisen turvallisuuden ohjelmasta on siirrytty sisäisen turvallisuuden strategian valmisteluun, mikä on tarkoitus julkaista huhtikuussa 2017.

Lainsäädännössä korostetaan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää monialaista toimintaa sekä kansalaisten oikeutta koskemattomuuteen, yhdenvertaiseen kohteluun ja turvallisuuteen. Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen kuntaliiton (2008) suositusten mukaan lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön tulee sisältyä kunnan hyvinvointistrategiaan ja turvallisuussuunnitteluun sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintasuunnitelmiin. Suunnitelmien pohjalta tulee laatia lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintamalli, joka sisältää kuvauksen alueen ongelmia ehkäisevästä toiminnasta, matalan kynnyksen palveluista, akuuttipalveluista, väkivallan ehkäisytyöhön erikoistuneista palveluista ja tietoa pitkäaikaisesta tuesta ja terapiavaihtoehdoista väkivallan traumatisoimille ihmisille sekä palvelupolkukuvauksen.

Turvallisuus on jokaisen ihmisen perusoikeus ja hyvinvoinnin perusta. Yhteiskunnan tehtävä on edistää ja ylläpitää yksilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta, esimerkiksi vahvistamalla lapsen oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön, sekä kieltämällä lapsen alistamisen, ruumiillisen kurittamisen ja muun häntä loukkaavan kohtelun. Suunnitelmallinen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö kuuluu kunnille ja sen kaikille hallinnonaloille, ja on ajankohtaista myös muun ikäisten asiakasryhmissä. Väkivalta, joka voi koskettaa kaikkia yhteiskuntaluokasta, kulttuurista, iästä ja sukupuolesta riippumatta, heikentää tai murentaa turvallisuutta. Turvallisuutta edistävä työ ja mahdollisimman varhainen puuttuminen säästävät yhteiskunnan varoja sekä vähentävät inhimillistä kärsimystä. Tässä toimintasuunnitelmassa kuvataan Päijät-Hämeen paikallinen perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamisen ja siihen puuttumisen toimintamalli, ja sitä sovelletaan sekä lasten että aikuisten parissa tehtävässä työssä, iän mukana tuomat erityisvaatimukset huomioiden.

Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma 2017–2020 pohjautuu Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen kuntaliiton (2008) lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suosituksiin, Terveyden- ja hyvinvointilaitoksen (2014) suosituksiin, Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelmaan 2014 sekä Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn edelliseen toimintasuunnitelmaan 2013–2016. Suositusten mukaisesti toimintasuunnitelma tulee kytkeä osaksi kunnan hyvinvoinninstrategiaa ja turvallisuussuunnittelua.

Tässä toimintasuunnitelmassa 2017–2020 lähtökohtana on edelleen ymmärrys ehkäisevän työn kuulumisesta kaikille. Vaikeana yhteiskunnallisena ongelmana se haastaa palvelujärjestelmän toimijat tekemään saumatonta yhteistyötä. Perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa kokeneen, lapsen tai aikuisen, avun tarve tulee tunnistaa kaikissa palveluissa, mutta eritoten sosiaali- ja terveyspalveluissa hyvin varhaisessa vaiheessa ja avuntarjoajat on oltava tiedossa ja saatavilla mahdollisimman nopeasti. Toimijoiden tulee myös tunnistaa väkivallan yhteys muihin vaikeisiin ilmiöihin, kuten päihde- ja mielenterveysongelmiin sekä ongelmapelaamiseen (neljän tuulen orientaatio). Näillä ilmiöillä on tunnistettu olevan yhteisiä rajapintoja ja ne kaikki ovat ehkäistävissä riittävän varhaisella toiminnalla.

1. Väkivalta ja sen muodot lähisuhteissa

Maailman terveysjärjestön WHO:n määritelmän mukaan väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista. Väkivalta kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen, ihmisryhmään tai yhteisöön. Se johtaa lähes poikkeuksetta fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen – jopa kuolemaan.

Lähisuhdeväkivalta on Suomessa keskimäärin yhtä yleistä kuin muissa länsimaissa, ja sitä voivat kokea niin miehet kuin naisetkin. Poliisin kotihälytyksistä noin 40 % koskee parisuhdeväkivaltaa. Eri vuosina tehtyjen uhritutkimusten (THL) mukaan miesuhreista vain 4 % ilmoittaa teosta poliisille, naisuhreista 10 prosenttia. Rikosuhripäivystyksen (2016) mukaan Suomessa kuolee vuosittain noin 20 naista ja 5 miestä nykyisen tai entisen kumppaninsa surmaamana. Erityisen haavoittuvia ryhmiä ovat maahanmuuttajataustaiset henkilöt, lapset, ikäihmiset, vammaiset tai muut toisen avusta riippuvaiset ihmiset, kognitiivisilta taidoiltaan heikommat nuoret naiset tai miehet sekä mielenterveys-häiriöistä tai päihderiippuvuudesta kärsivät henkilöt.

Parisuhdeväkivallalla tarkoitetaan nykyisen tai entisen avio- tai avopuolison tai kumppanin, poika- tai tyttöystävän tai seurustelukumppanin tekemää fyysistä, psyykkistä tai seksuaalista väkivaltaa. Myös niillä uhkaileminen on väkivaltaa. Sekä miehet että naiset voivat syyllistyä väkivaltaisiin tekoihin. Parisuhdeväkivaltaa esiintyy kaikissa kulttuureissa, ikäryhmissä ja sosiaaliluokissa.

Vain harvoin parisuhdeväkivalta on yksittäinen teko tai lyönti. Useimmiten raakaa fyysistä väkivaltaa edeltää jopa vuosikausia kestänyt piina. Siihen on voinut liittyä henkistä kiusaamista ja taloudellista väkivaltaa, raha-asioista päättämistä yksin tai toisen rahatta jättämistä. Hyvin usein väkivaltaan liittyy myös seksiin pakottamista. Vaikka fyysistä väkivaltaa ei esiintyisi lainkaan tai esiintyisi vain harvoin, pelkkä uhkaaminen riittää usein toisen alistamiseen ja kontrolloimiseen. Henkistä väkivaltaa voi olla vaikea tunnistaa.

Perheväkivallalla tarkoitetaan perheen sisäistä väkivaltaa. Väkivalta voi kohdistua lapseen, aikuisiin, perheessä asuviin vanhuksiin ja kotieläimiin. Väkivallan tekijä voi olla veli tai sisko, isä tai äiti, joku uusperheen jäsen tai isovanhempi. Joissakin kulttuureissa perheväkivaltaa pidetään hyväksyttävänä kasvatukseen tai miehen oikeutena suhteessa vaimoonsa. Suomessa kasvatuksellinen väkivalta on laissa kiellettyä. Perheväkivalta vahingoittaa kaikkia perheenjäseniä. Pelon ja uhan ilmapiirissä eläminen, väkivallan näkeminen ja sen kohteena oleminen ahdistavat. Mikäli väkivaltaan ei puututa, sillä on taipumusta paitsi uusiutua, myös raaistua.

Lähisuhdeväkivalta käsitteenä pitää sisällään parisuhde- ja perheväkivallan, mutta myös muussa sukulaisuus- tai tuttavuussuhteessa tapahtuvan väkivallan.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallasta puhuttaessa ja sitä kartoitettaessa on tärkeää muistaa, että väkivallalla on useita erilaisia ilmenemismuotoja (Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö 2016, THL).

Taulukko 1. Väkivallan ilmenemismuodot

Fyysinen väkivalta	Väkivalta käsitteellä viitataan useimmiten juuri fyysiseen väkivaltaan tai sen uhkaan. Fyysinen väkivalta on helpommin tunnistettavissa, se on voiman käyttöä johon liittyy usein myös henkistä väkivaltaa. Fyysistä väkivaltaa on mm. lyöminen, kiinni pitäminen, potkiminen, töniminen, hiuksista repiminen, riepottelu, kuristaminen, raajojen vääntäminen, tavaroiden heitteleminen, palovamman tuottaminen, toistuva hoidon laiminlyönti jne. Siinä saatetaan käyttää erilaisia aseita esim. puukkoa tai käsiaseita.
Henkinen väkivalta	Henkinen väkivalta lienee yleisin väkivallan muoto. Henkinen väkivalta on sanallista uhkaamista, mykkäkoulua, toistuvaa huutamista, syyttelyä, nimitelyä, vähättelyä, painostamista, pelottelua, häirintää, sosiaalista eristämistä tai seuraamista. Se voi olla myös toiselle tärkeiden tavaroiden tuhoamista, itsensä vahingoittamisella uhkaamista esimerkiksi itsemurhalla tai tappouhkausten esittämistä. Piilevää henkistä väkivaltaa on uhan

	ilmapiirin luominen ja sanaton viestintä.
Kaltoinkohtelu ja laiminlyönti	Kaltoinkohtelu ja laiminlyönti voivat ilmetä esimerkiksi lapsen, vanhuksen tai vammaisen henkilön jättämisenä vaille hoitoa, apua tai huolenpitoa tilanteissa, joissa hän on ollut niistä riippuvainen. Kaltoinkohtelulla voidaan viitata myös lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai pahoinpitelyyn.
Kemiallinen väkivalta	Kemiallista väkivaltaa on läheisen tarvitsemien lääkkeiden kieltäminen tai nukuttavien, rauhoittavien ja huumaavien lääkkeiden käyttöön pakottaminen. Kemiallisen väkivallan muotona pidetään myös alkoholin käyttöä nukuttamistarkoitukseen. Kemiallinen väkivalta kohdistuu erityisesti perheen lapsiin ja vanhuksiin.
Kunniaan liittyvä väkivalta	Kunniaan liittyvällä väkivallalla tarkoitetaan perheen tai suvun piirissä tapahtuvaa, kunniannormien puolustamiseen liittyvää väkivaltaa. Väkivalta voi olla muodoltaan fyysistä taikka psyykkistä, ja sen syykkeenä voi toimia myös pelkkä epäily kunnianttomana pidetystä käytöksestä. Kunniaan liittyvän väkivallan muodot vaihtelevat pakkoavioliitosta tai muusta pakottamisesta ja rajoittamisesta, kuten tiukasta liikkumisen kontrolloinnista ja kiellosta opiskella, murhaan. Kunniaväkivaltaa esiintyy eri muodoissa myös Suomessa. Uskonto ei selitä kunniaväkivaltaa. Kyse on ilmiöstä, joka liittyy yhteisöllisiin kulttuureihin. Kunnia ei tällaisessa kulttuurissa ole yksilön asia vaan aina kollektiivista. Yksilön teot vaikuttavat yhteisön kunniaan.
Nettiväkivalta	Nettiväkivalta on internetissä tai muissa sähköisissä kanavissa tapahtuvaa vainoamista ja/tai ahdistelua. Kohteena voivat olla yksilöt, ryhmät tai organisaatiot. Nettiväkivalta on muodoltaan moninaista. Se voi pitää sisällään väärin syytösten, väittämien ja valheiden levittämistä sekä sellaisen tiedon keräämistä, jota voidaan herjausekeinona käyttää. Netti-väkivaltaa ovat myös teot, joilla saadaan haittaa aikaan, kuten identiteetin varastaminen ja datan tuhoaminen.
Seksuaalinen väkivalta	Seksuaalinen väkivalta on laaja käsite. Seksuaalisella väkivallalla viitataan yleensä raiskaukseen, insestiin, prostituutioon ja pornografiaan, jotka kaikki ovat seksuaalisen alistamisen muotoja. Seksuaalinen väkivalta tarkoittaa myös muun muassa seksuaalista ahdistelua, koskettelua, seksuaalisiin tekoihin tai pornografian katseluun pakottamista. Seksuaaliseen väkivaltaan liittyvää henkistä alistamista on kumppanin seksuaalisen haluttavuuden pilkkaaminen tai ulkopuolisen suhteiden avoin harrastaminen.
Taloudellinen väkivalta	Taloudellinen väkivalta ilmenee esim. kiristämisenä, harhauttamisena, kavaltamisena ja rahan käytön kontrolloimisena tai näillä uhkaamisella tai pelottelulla. Taloudelliseen kontrolliin liittyy myös usein vaatimus siitä, että on tehtävä pikkutarkka selvitys rahan käytöstä esimerkiksi kuitit esittämällä. Taloudellinen väkivalta liittyy usein muuhun väkivaltaan. Taloudellinen väkivalta voi kohdistua paitsi puolisoon ja lapsiin, mutta usein myös vanhuksiin. Aikuinen lapsi saattaa käyttää taloudellista väkivaltaa ikääntynyttä vanhempansa kohtaan.
Uskonnollinen väkivalta	Uskonnollinen väkivalta voi ilmetä esimerkiksi uskollisilla säännöillä pelotteluna, uhkailuna ja painostamisena, toisen ihmisen uskonnollisuuden ja uskonnollisten tarpeiden halveksimisena ja pilkkaamisena tai uskonnon harjoittamisen kieltämisenä. Väkivaltana pidetään myös sitä, kun ihminen pakotetaan osallistumaan jonkun muun uskonnon säätelemiin normeihin ja sääntöihin.
Vainoaminen	Vainoamisella tarkoitetaan toistuvaa uhkailua, seuraamista, tarkkailua, yhteydenottoa tai muuta näihin rinnastettavaa toimintaa, joka aiheuttaa vainotussa henkilössä pelkoa ja ahdistusta. Vainoaminen voi tapahtua esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, puhelimen välityksellä tai vainottavan elinympäristössä kuten kodin lähistöllä tai julkisilla paikoilla.

2. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö Päijät-Hämeessä: Toimintakausi 2013–2016

Toimintasuunnitelma vuosille 2013-2016 laadittiin Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystoimijoiden päätöksellä, Sosiaalialan osaamiskeskus Verson koordinoimana ja laajassa yhteistyössä alueen toimijoiden kesken, myös kuntalaisilla oli mahdollisuus vaikuttaa suunnitelman sisältöön. Toimintakauden tavoitteena oli saada *yhteistyöllä turvallisempi Päijät-Häme*. Kehittämisen kärjet ja tavoitteet olivat:

- Perheiden turvallisuuden vahvistaminen kuuluu kaikille
- Aihealue sisällytetään eri toimijoiden muihin hyvinvointi- ym. suunnitelmiin
- Asia tehdään näkyväksi (kysyminen, tilastointi & tiedon koostaminen)
- Yhteistyön toimivuus varmistetaan
- Toiminnalla on rakenteet ja resurssit (alueelliset/kuntakohtaiset koordinaattorit ja resurssikeskus)
- Tietoa (ilmiöstä, palveluista, työkaluista) ja tarvittavaa tukea on saatavilla kaikille sitä tarvitseville

Päijät-Hämeessä järjestettiin toimintakauden aikana ammattilaisille suunnattuja koulutuksia tai kohdennettuja koulutuksellisia tilaisuuksia sekä pienemmille että suuremmille ryhmille, mm.

- MARAK-koulutuksia vuonna 2013
- Neljän tuulen seminaari: Ehkäisevä työ kuuluu kaikille 19.3.2014
- II Valtakunnalliset ehkäisevän työn päivät 24.–25.9.2014
- Lasten kaltoinkohtelu: Tunnistaminen, puheeksiotto ja paikalliset palvelut 17.3.2015
- Ikäihmisten kaltoinkohtelu: Tunnistaminen, puheeksiotto ja paikalliset palvelut 18.3.2015
- Kannusta minut vahvaksi -koulutus, Heinolassa 7.5.2015
- Ilmoitusvelvollisuus ja viranomaistoiminta lasten kaltoinkohtelua epäiltäessä 6.10.2015
- Kannusta minut vahvaksi -koulutus: Lahdessa 6.10.2015
- MARAK - moniammatillisen vakavan parisuhdeväkivallan riskiarviointikoulutus eri viranomaisistoille ja järjestöjen edustajille 4.11.2015
- Ilmoitusvelvollisuus ja viranomaistoiminta lasten kaltoinkohtelua epäiltäessä 16.12. erikoissairaanhoidolle suunnattu koulutus (Akuutti24, ensihoito ja lastentaudit)
- Perhe- ja lähisuhdeväkivallan monet kasvot 15.4.2016, Päijät-Häme, Lahti
- Viranomaisyhteistyö lapsen pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittelyssä 12.9.2016, Heinola
- Hyvät keinot ja menetelmät väkivaltatyössä 13.10.2016, Päijät-Häme, Lahti.
- Kannusta minut vahvaksi -päättöseminaari 3.11.2016 Lahdessa

Koulutuksilla tavoitettiin suuri määrä alueen eri alojen ammattilaisia. Niissä käsiteltiin perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ilmiönä sekä esiteltiin käytössä olevia keinoja, menetelmiä ja toimintamalleja. Alueella lisättiin tietoisuutta THL:n suodatin- ja kartoituslomakkeen käytöstä. Alueen viranomaisille laadittiin toimintaohjeisto lasten kaltoinkohteluepäilyyn selvittelyyn. Peruspalvelukeskus Aavassa laadittiin toimintamalli perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen sekä

äitiys- ja lastenneuvoloissa että koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa. Toimintamalli syntyi prosessikoulutuksen ja osallistujien aktiivisen yhteistyön avulla. Peruspalvelukeskus Oiva käynnisti vastaavan prosessin syksyllä 2016 ja Heinolassa sovittiin prosessin käynnistämisestä keväällä 2017. Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn seutukoordinaatioryhmä aloitti toimintansa syksyllä 2015 (toimintasuunnitelmassa mainittu ”resurssikeskus”) ja vahvisti siten erityisesti kuntiin päin suunnattua koordinaatiota. Lahti, Heinola ja peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava nimisivät työryhmään omat yhteyshenkilönsä. Yhteistyö Turvallisuusverkoston kanssa jatkui tiiviinä. Työssä tiedostettiin lähisuhdeväkivaltailmiön yhteys toisiin yhtä vakaviin ilmiöihin. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvästä toiminnasta, toimijoista ja välineistä viestittiin Turvallisuuswikin (<http://phturvallisuusverkosto.pbworks.com>, 2016) välityksellä.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy-suunnitelmasta 2013–2016 laadittiin *arviointikysely*, johon pyydettiin vastauksia toukokuun 2016 aikana. Kyselyyn vastasi 51 henkilöä. Kyselyn perusteella tyytyväisimpiä oltiin seudullisiin koulutuksiin ja puheeksioton ohjeistukseen. Tämä näkyi mm. siinä, että perhe-elämän turvattuuteen ja väkivaltaan liittyviä kysymyksiä päivittäin tai viikoittain käsittelevien joukko oli kasvanut. Myös yhteistyön toimivuus ja rajapinnat muihin palveluihin koettiin melko hyväksi. Tilastoinnin puutteen moni koki ongelmalliseksi, mutta samalla useat myös kokivat, että tilastointiin ei ole tarvetta. Saadun palautteen perusteella työkalujen ja työmenetelmien tunnettuutta on tarpeen lisätä edelleen. Turvallisuusverkosto pohti arviointikyselyn tuloksia todeten, että koulutuksia tulee järjestää jatkossa vuosittain, ja puolipäivää siitä tulisi varata välineiden ja menetelmien esittelyyn, jotta niiden tunnettuus lisääntyisi. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö koettiin hyvin koordinoituksi, vaikka kunnallisia ehkäisytyön koordinaattoreita tai yhteyshenkilöitä ei tunnettukaan. Päijät-Hämeen turvallisuuswikistä tiedottamista tulee myös lisätä, jotta sen käyttö työvälteenä lisääntyisi.

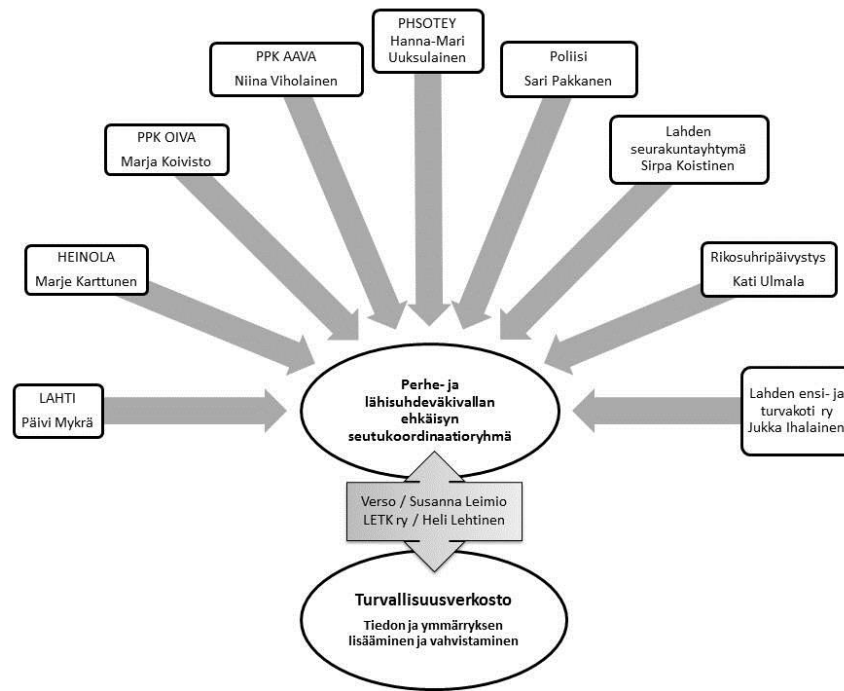
3. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö Päijät-Hämeessä: Toimintakausi 2017–2020

3.1. Toiminnan rakenne: Koordinaatio ja toimijat

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö on kauden 2017–2020 käynnistyessä aikaisempaa koordinoitumpaa, tavoitteellisempaa ja suunnitelmallisempaa. Sen tekemisen tueksi on muodostunut verkostomainen rakenne, jonka koordinaatiosta vastaa Sosiaalialan osaamiskeskus Verson ehkäisevän työn seutukoordinaattori Susanna Leimio yhteistyössä Lahden ensi- ja turvakodin verkostokoordinaattorin Heli Lehtisen kanssa. Seutukoordinaatioryhmä kokoontuu 4 kertaa vuodessa ja tekee tiivistä yhteistyötä seudullisen Turvallisuusverkoston kanssa.

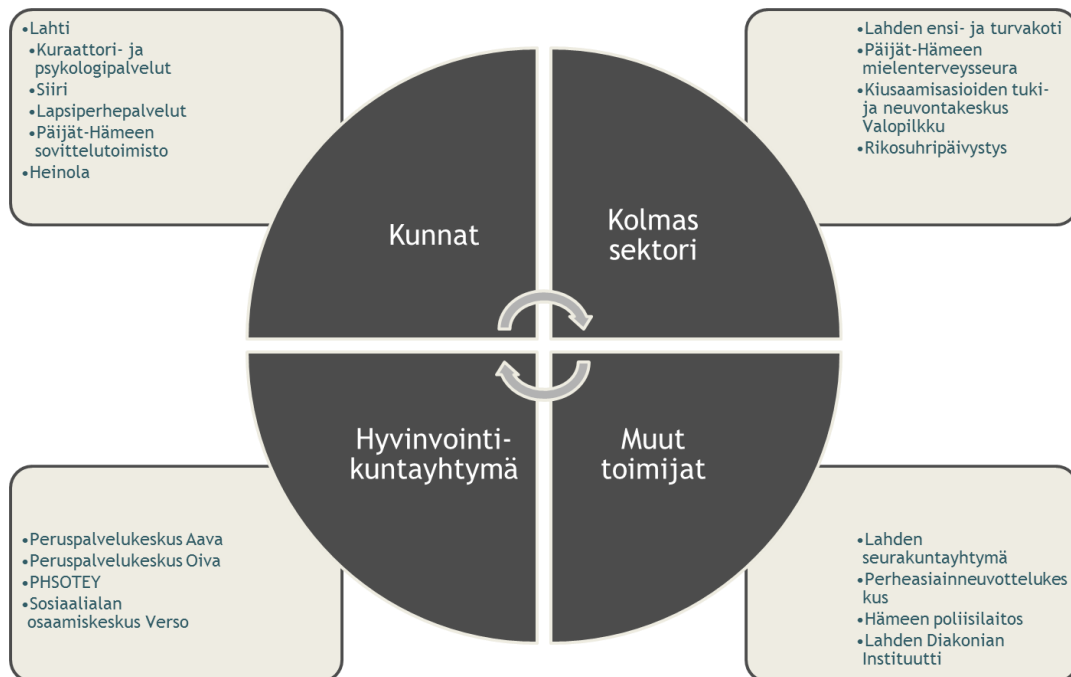
Seutukoordinaatioryhmässä (kuviokuva 1.) ovat edustettuina maakunnan kunnat, poliisi, seurakunta, rikosuhripäivystys, Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä, Sosiaalialan osaamiskeskus Verso sekä Lahden ensi- ja turvakoti ry. Seutukoordinaatioryhmä vastaa ehkäisevän työn prosesseista, koulutuksesta, konsultaatiosta, suunnittelusta ja kehittämisestä ja tekee yhteistyötä myös palvelujen käyttäjien kanssa. Seutukoordinaatioryhmän rakennetta tarkistetaan Hyvinvointikuntayhtymän aloittaessa toimintansa vuonna 2017.

Kuva 1: Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn seutukoordinaatioryhmä 2016

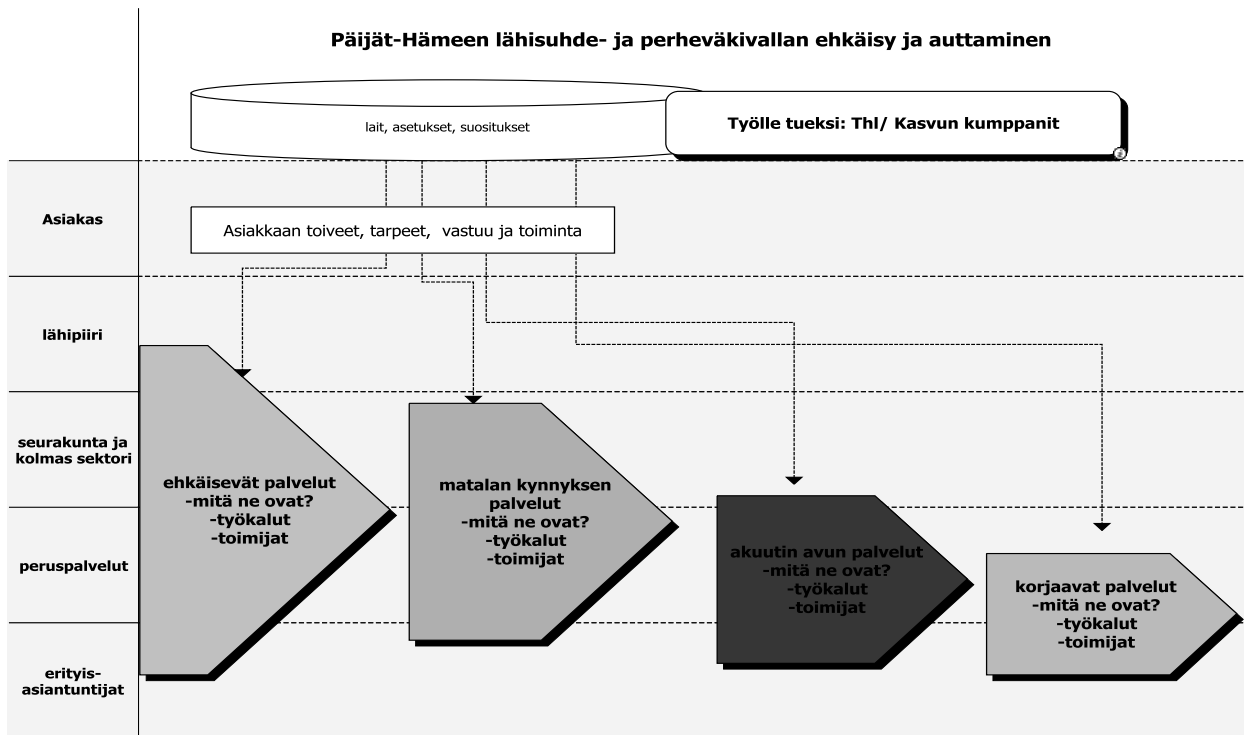
Turvallisuusverkostossa (kuva 2.) ovat edustettuina seudun kunnat, Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä, kolmas sektori, sekä muita alueen toimijoita, kuten seurakunta ja poliisi. Foorumin vastuulla on tiedon ja ymmärryksen sekä kansalaiskeskustelun lisääminen ja vahvistaminen turvallisuus- ja väkivaltateemoista. Turvallisuusverkoston puheenjohtajana toimii Jukka Ihalainen Lahden ensi- ja turvakoti ry:stä. Turvallisuusverkoston rakennetta ja osallistujien edustuksellisuutta tulee tarkastella säännöllisesti.

Kuva 2: Päijät-Hämeen Turvallisuusverkosto 2016

Työtä perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi tehdään eri tasoilla. Työtä ohjaavat lait, asetukset ja suositukset. Mahdollisia toimijoita ovat asiakas, tämän lähipiiri, seurakunta, poliisi, kolmannen sektorin toimijat, peruspalvelujen tuottajat ja erityisasiantuntijat. Näistä jokaiselle voidaan tunnistaa oma rooli ja tehtävä. Ehkäisevässä työssä tekijöiden määrä on suurempi kuin korjaavissa palveluissa, myös sen kustannukset ovat edullisempia, sekä inhimillisestä, että yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Ehkäisevä työ siis kannattaa aina.

Kuva 3: Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy ja auttaminen Päijät-Hämeessä (2013)

3.2. Tavoitteet vuosille 2017–2020

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytoiminnassa keskitytään turvallisuusnäkökulman ja toiminnan rakenteiden vahvistamiseen, henkilöstön osaamisen tukemiseen, tilastoinnin ja tarpeita vastaavan palvelurakenteen kehittämiseen ja näkyväksi tekemiseen sekä viestintään.

Seudulliset perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytoiminnan tavoitteet vuosille 2017–2020 ovat:

1. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytoiminta toteutuu koordinoituna verkostoyhteistyönä
2. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan palvelut muodostavat palvelurakenteen, jossa on saatavilla perus- ja erityistason palveluja, akuuttipalveluja sekä pidempikestoisia palveluja.
3. Palveluiden toteutuminen ja hyvä laatu matalalla kynnyksellä ja peruspalveluiden periaatteella on turvattu.
4. Tietoa ilmiön laajuudesta, tunnistamisesta, kustannusvaikutuksista ja jatkohoitoon ohjautumisesta sekä palveluiden riittävydestä ja saatavuudesta on saatavilla asiakas- ja potilas-tietojärjestelmien kautta.
5. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisystä ja palveluista on saatavilla helposti ja riittävästi tietoa.

6. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy sisältyy kuntien hyvinvointistrategiaan, turvallisuus-suunnitelmiin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintasuunnitelmiin.

Tavoitteita koskevat toimenpiteet perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön kehittämiseksi vuosien 2017–2020 aikana on kerätty toimintasuunnitelman lopussa esitettävään taulukkoon (liite 1.)

3.3. Toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi

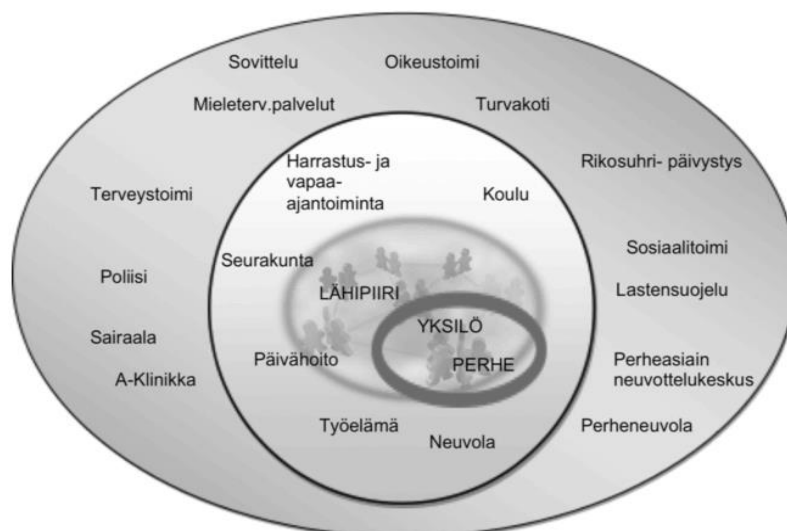
3.3.1. Turvallisuuden vahvistaminen

Turvallisuus ja hyvinvointi tulee ottaa puheeksi osana jokapäiväistä toimintaa, sekä asiakastyössä että yleisemmin kansalaisten keskuudessa. Turvallinen perhe-elämä ei synny sattumalta. On py-sähdyttävä säännöllisin väliajoin pohtimaan elämään vaikuttavia, lähisuhteiden turvallisuuteen liit-tyviä tekijöitä; Millaisten arvojen ja normien pohjalta luomme välttämättömiä turvallisuuden ehtoja yhteiskunnassamme? Miten puutemme koulussa kiusaamiseen? Mitkä ovat käsityksemme lasten kurittamisesta? Miten näemme miehen ja naisen roolit yhteiskunnassa, lähisuhteissa ja perheissä? Millaiset asenteet luovat niin perheissä kuin laajemmin yhteiskunnassa sallivaa, erilaisuutta ja tois-ta kunnioittavaa ilmapiiriä? Millaisia yhteisöllisiä toiminnan malleja luomme ratkaisemaan ristiriitoja ja ongelmia vastakkaistenkin mielipiteiden yhteensovittamiseksi?

Työtä turvallisuuden vahvistamiseksi on tärkeää tehdä erilaisissa tilanteissa ja kaikilla toiminnan tasoilla. Turvallisuuden vahvistaminen on samanaikaisesti sosiaalista turvallisuutta tuottavien teki-jöiden ylläpitoa ja niistä huolehtimista, sekä ilmoitulleisiin väkivaltatilanteisiin puuttumista ja korjaa-vaa työtä. Näitä eri tasoja yhdistää näkemys siitä, mitä tarvitaan sosiaalisen turvallisuuden ylläpi-tämiseksi.

On tärkeää, että toimijat tunnistavat oman roolinsa perheiden turvallisuuden vahvistajana. Ensisi-jaisena tuki- ja turvaverkostona toimii yksilön lähipiiri (mm. perhe ja ystävät). Lähipiiri toimii osana yhteisöjä ja yhteiskuntaa, jonka tarjoamat mahdollisuudet vaikuttavat yksilöiden toimintaan. Sosi-aali- ja terveydenhuollon peruspalveluissa (kuten neuvola, koulu, terveyskeskukset) kohdataan valtaosa väestöstä ja niiden rooli turvallisuuden vahvistajana tai turvallisuuden vajeiden tunnistaja-na on keskeinen. Erityis palveluja (mm. päihde- ja mielenterveyspalvelut, Ensi- ja turvakodit) tarvi-taan korjaavaan työhön silloin, kun riski turvallisuuden vaarantumiseen on olemassa.

Kuva 4. Turvallisuuden toimijakehä

Turvallisuustyön näkökulmia ja periaatteita ovat:

- *Turvallisuutta luovat kulttuurilliset ja yhteisölliset toimintatapamme:* Miten huomioimme toisiamme ja ratkaisemme konflikteja?
- *Vuorovaikutuksellisuus ja osallisuus:* Subjektivisen kokemuksen esiin tuominen, kysy turvallisuudesta. Pidä puheeksiottamisen ja puhumisen kynns matalana - ”emme tee jotain ihmisille, vaan jotakin ihmisten kanssa”
- *Turvallisuuden kautta näemme samanaikaisesti ehkäisevän ja korjaavan työn mahdollisuudet:* Jokaisella meistä on oma roolimme turvallisuuden luoja ja sen ylläpitäjänä. Turvallisuutta ei tuoteta meille ulkoapäin, vaan sitä luomme jokainen itse lähisuhteissamme ja yhteisössämme.
- *On huolehdittava, että niin väkivallan tekijät kuin kokijatkin liitetään takaisin turvallisiin suhteisiin ja verkostoihin:* Turvallisuus, kuten väkivalta, on aina samanaikaisesti niin yksilöllistä kuin sosiaalista. Väkivalta lakkaa olemasta vain, jos kaikki sen havainneet tai kokeneet voivat todeta turvallisuuden palautuneen.
- *Väkivallasta turvallisuuteen:* Puhumalla turvallisuudesta herätetään esille tavoitteet ja toiveisuus, suunta siihen, mihin tulee pyrkiä. Työ on toimintaa ja tekoja, joista välittyy huolenpito, arvostus ja välittäminen

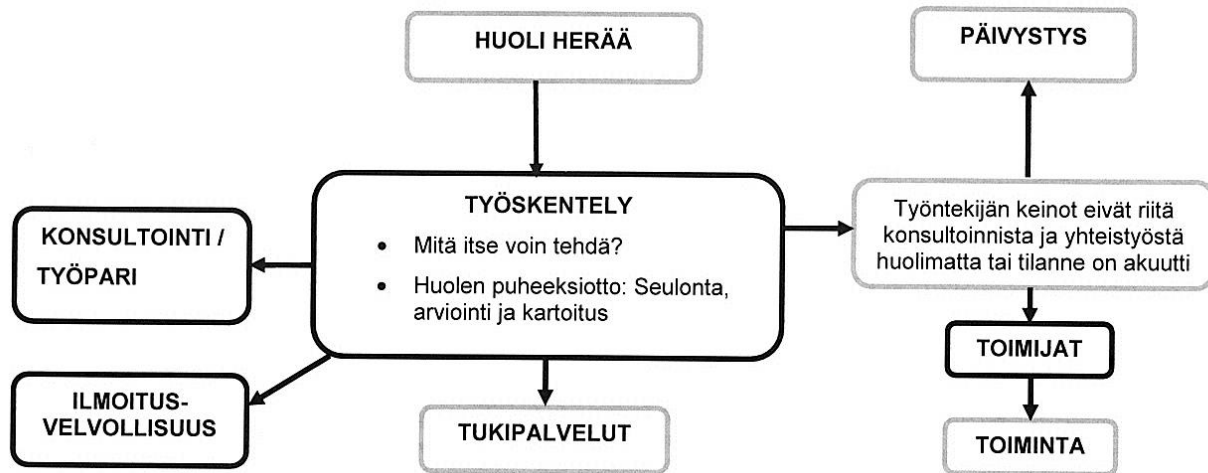
3.3.2. Ehkäisevä työ

Tehokas lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö on osa terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämistyötä, ja edellyttää paitsi yhteistyötä, myös väkivallan systemaattista kartoittamista eri palveluissa, erityisesti kaikissa sosiaali- ja terveystalouksissa. Väkivallasta kysyminen ja sen tunnistaminen on ensimmäinen askel asiakkaan tukemisessa ja itsessään jo ehkäisevää työtä. Uhrin ja tekijän sekä lapsen tukemisen ohjeistukset auttavat työntekijää asiakkaan tilanteen selvittämisessä. Ammattilaisten tärkeimpiä taitoja ovat kyky kuunnella ja kohdata ihminen, tukea asiakasta omalla työllään tai ohjata hänet tarvittavan palvelun piiriin. Jo yksikin kysymys on teko oikeaan suuntaan, se murtaa salaisuutta ja avaa näköalaa ulos väkivallasta turvallisuuteen. Kaikki ammattilaiset ovat perhe-elämän turvallisuuden asiantuntijoita ja jokaisella on tietoa, mikä tuottaa turvallisuutta.

Turvallisuushakuista näkökulmaa on tärkeää soveltaa myös tilanteissa, kun väkivaltaa on jo ilmennyt perheissä. Vaikka väkivalta olisikin loppunut, eivät sen vaikutukset ole välttämättä lakaneet. Turvallisuuden tekijöiden elävöittäminen havahduttaa ja avartaa katsomaan omaa ja läheisten hyvinvointia ja turvallisuutta lisääviä tekijöitä. Turvallisuusnäkökulma luo myös keskeiset tavoitteet itse väkivallan haittoja korjaavalle työlle. Turvallisuustekijöistä puhuminen auttaa asiakasta tunnistamaan ja sanoittamaan, onko väkivaltaa tapahtunut ja millaisesta väkivallasta on kyse. Turvallisuudesta keskustelu auttaa myös määrittämään reunaehdot kodin turvallisuudelle ja tunnistamaan turvattomuutta aiheuttavia tekijöitä. Turvallisuutta voidaan kartoittaa mm. seuraavien kysymysten avulla: Mitä sinä / te aiotte tehdä, miten toimien parannatte perheenne turvallisuutta niin, ettei ulkopuolisille syntyisi edes pienintä epäilyä väkivallasta? Mikä olisi ensimmäisiä askeleita muutoksen suuntaan?

Päijät-Hämeessä työskennellään yhteisen toimintamallin mukaisesti. Sen ydin on ammattilaisen kokeman huolen tunnistamisessa, puheeksiotossa ja siihen puuttumisessa. Kuvassa 5 on kuvattu Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamisen ja puuttumisen toimintamalli.

Kuva 5. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamisen ja puuttumisen toimintamalli

Toimintamallin lähtökohtana on jokaisen työntekijän vastuu ja mahdollisuus tunnistaa väkivalta perheessä ja puuttua siihen omien resurssiensa puitteissa. Asiakkaan poislähtävästä työskentelykulttuurista on pyrittävä aktiivisesti eroon. Jos työntekijä epäilee asiakkaan kokevan perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa tai hänellä syntyy huoli asiakkaan tilanteesta, asia otetaan puheeksi. Puheeksioton apuna, väkivallasta kysymiseen ja sen kirjaamiseen, voidaan käyttää erilaisia kartoituslomakkeita. Lomakkeet on syytä täyttää yhdessä asiakkaan kanssa, sillä lomakkeen yhdessä täyttäminen on jo itsessään interventio eli väkivaltaan puuttumista. Mikäli tilanne niin vaatii, työntekijän tulee tehdä asiakkaasta pyyntö tai ilmoitus sosiaalihuoltoon palvelutarpeen kartoittamiseksi (SHL 35 §) ja tarvittaessa lastensuojeluilmoitus (LSL 25 §). Ilmoitusvelvollisuus on kuvattu tarkemmin kappaleessa 3.3.4.

Työntekijöillä tulee olla ajankohtaista tietoa maakunnassa toimivista väkivaltatyön muodoista ja sen tekijöistä. Mikäli työntekijä tuntee voimattomuutta yksintyöskentelyyn asiakastilanteessa, voi hän tarvittaessa konsultoida muita ammattilaisia tai kutsua heitä työpariksi mukaan työskentelyyn. Yhteistyön (verkostotyön) käynnistämiseen tarvitaan asiakkaan suostumus. Mikäli tarjottu apu ei riitä, asiakas tulee ohjata tilanteen ollessa akuutti suoraan Akuutti 24 – päivystykseen tai tarvittaessa muiden, väkivaltaan puuttuvien palvelujen pariin.

Tarkempaa tietoa päijäthämäläisistä toimijoista ja käytössä olevista lomakkeista löytyy Turvallisuuswikin (2016) [Työkalut ja toimijat -välilehdeltä](#).

3.3.3. Väkivaltaan puuttuva toiminta

Yhteiskunnalla on velvollisuus puuttua kaikkiin, myös kotona tapahtuviin väkivaltarikoksiin. Pahoinpityä yksityisellä paikalla on virallisen syytteen alainen rangaistava teko. Perheväkivalta tulee poliisin tietoon usein kotihälytysten yhteydessä tai kokijan tekemänä rikosilmoituksena pahoinpitelyjen jälkeen. Rikoslain luvuissa 20. ja 21. määritellyt perhe- ja lähisuhdeväkivallan muotoja on kuvattu tarkemmin luvussa 1.

Rikoslain 21. luvun pahoinpitelyllä tarkoitetaan joko ruumiillista väkivaltaa tai muuta kuin ruumiillista väkivaltaa, jolla vahingoitetaan toisen terveyttä, aiheutetaan kipua tai saatetaan toinen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Pahoinpityä voi tapahtua myös tekemättä toiselle ruumiillista väkivaltaa. Tällöin edellytetään, että teko on vahingoittanut terveyttä, aiheuttanut kipua tai saattanut toisen tiedottomaan tai muutoin vastaavaan tilaan. Pahoinpitelyn rikosnimike voi olla lievä pa-

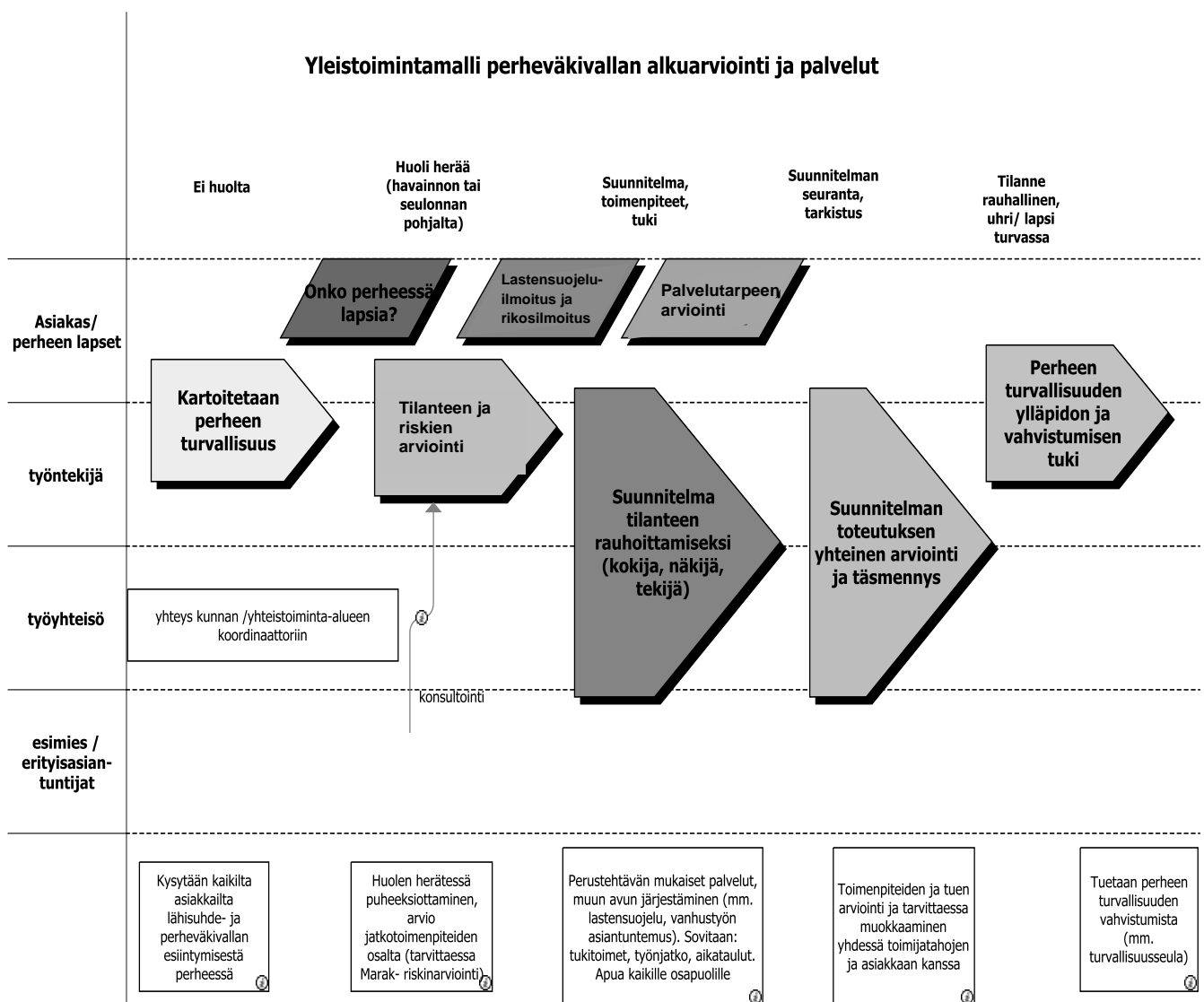
hoinpity, törkeä pahoinpity, vammantuottamus, heitteillepano, kuolemantuottamus, törkeä kuolemantuottamus, surma, tappo ja murha.

Seksuaalirikoksista määrätään erikseen Rikoslain 20. luvussa. Rangaistavia tekoja ovat mm. pakottaminen seksuaaliseen tekoon, pakottaminen sukupuoliyhteyteen, seksuaalinen ahdistelu, seksuaalinen hyväksikäyttö, raiskaus ja törkeä raiskaus. Näistä sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon pakottaminen ovat asianomistajarikoksia, samoin seksuaalinen hyväksikäyttö joiltakin osin.

Lastensuojelukäsikirjan (2016) mukaan lapsen seksuaalisella riistolla tarkoitetaan kaikkia niitä ilmiöitä, jotka loukkaavat lapsen seksuaalista koskemattomuutta. Siinä korostetaan, ettei lapsen seksuaaliseen riistoon tule sekoittaa vanhempien osoittamaa tavanomaista hellyyttä lapsiaan kohtaan, kuten suukottelua ja hyväilyjä. Siihen ei liity seksuaaliselle hyväksikäytölle tunnusomaista salailua ja häpeää, eikä aikuinen tavoittele sillä seksuaalista mielihyvää.

Päijät-Hämeessä laadittiin toimintasuunnitelmatyön 2013–2016 yhteydessä yleistointimalli perhe- ja lähisuhdeväkivallan alkuarviointiin ja työhön sen poiskitkemiseksi. Toimintamallin mukaisesti, perhe- ja lähisuhdeväkivallan tullessa ilmi, kartoitetaan ja arvioidaan perheen turvallisuustilanne ja tehdään riskiarviointi. Tilannekuvan selkiytyttyä laaditaan suunnitelma tilanteen rauhoittamiseksi ja viedään se käytäntöön. Suunnitelmaan toteutusta tulee seurata ja arvioida ja täsmentää tarvittaessa.

Kuva 6: Yleistointimalli perheväkivallan alkuarviointi ja palvelut (2013)

3.3.4. Ilmoitusvelvollisuus

Viranomaisten ja muiden vastaavien toimijoiden ilmoitusvelvollisuudesta säädetään Sosiaalihuoltolaissa, Lastensuojelulaissa, ns. Vanhuspalvelulaissa sekä lastensuojelulain osalta yhteneväisessä muodossa myös Terveydenhuoltolaissa.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35 §:n mukaan, jos

- terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö, sosiaalikuraattori taikka sosiaalitoimen, opetustoimen, liikuntatoimen, lasten päivähoiton, pelastuslaitoksen, Hätäkeskuslaitoksen, Tullin, poliisin, Rikosseuraamuslaitoksen, työ- ja elinkeinoviranomaisen, Kansaneläkelaitoksen tai ulosottoviranomaisen

palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää henkilöstä, jonka *sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, hänen on ohjattava henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin.*

Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, tai lapsen etu sitä välttämättä vaatii, 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden on tehtävä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta salassapitosäännösten estämättä viipymättä.

Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n mukaan

- Sosiaali- ja terveydenhuollon ja lasten päivähoiton, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalvelujen, lasten päivähoiton ja terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain (746/2011) 3 §:ssä tarkoitettua vastaanottokeskuksen ja järjestelykeskuksen, hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön, koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön, Tullin, rajavartiolaitoksen taikka ulosottoviranomaisen

palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavassa toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt, ovat *velvollisia* salassapitosäädösten estämättä *viipymättä ilmoittamaan* kunnan *sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle*, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää *mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä*.

Lisäksi ilmoitusvelvolliset ovat *velvollisia ilmoittamaan* sekä lapsen kohdistuneesta pahoinpitelyepäilystä että lapsen kohdistuneesta seksuaalisen hyväksikäytön epäilystä lastensuojelun lisäksi *suoraan poliisille*.

Päijät-Hämeessä on laadittu viranomaisille tarkoitettu toimintaohjeisto lapsen kaltoinkohteluepäilyn selvittelyyn vuonna 2015. Sitä päivitetään vuosittain, ja päivityksestä vastaa Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. [Toimintaohjeisto](#) löytyy Päijät-Hämeen turvallisuuswikistä.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (980/2012) eli niin sanottu vanhuspalvelulain 35 § määrittää, että jos

- terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö taikka kunnan sosiaalitoimen, alueen pelastustoimen, hätäkeskuksen tai poliisin

palveluksessa oleva on tehtävässään saanut *tiedon sosiaali- tai terveydenhuollon tarpeessa olevasta iäkkäästä henkilöstä, joka on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan*, hänen on ilmoitettava asiasta viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle salassapitosäännösten estämättä

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, terveydenhuollon ammattihenkilön on ilmoitettava kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle iäkkään henkilön kotiuttamisesta terveydenhuollon laitoshoidosta. Ilmoitus on tehtävä hyvissä ajoin ennen kotiuttamista.

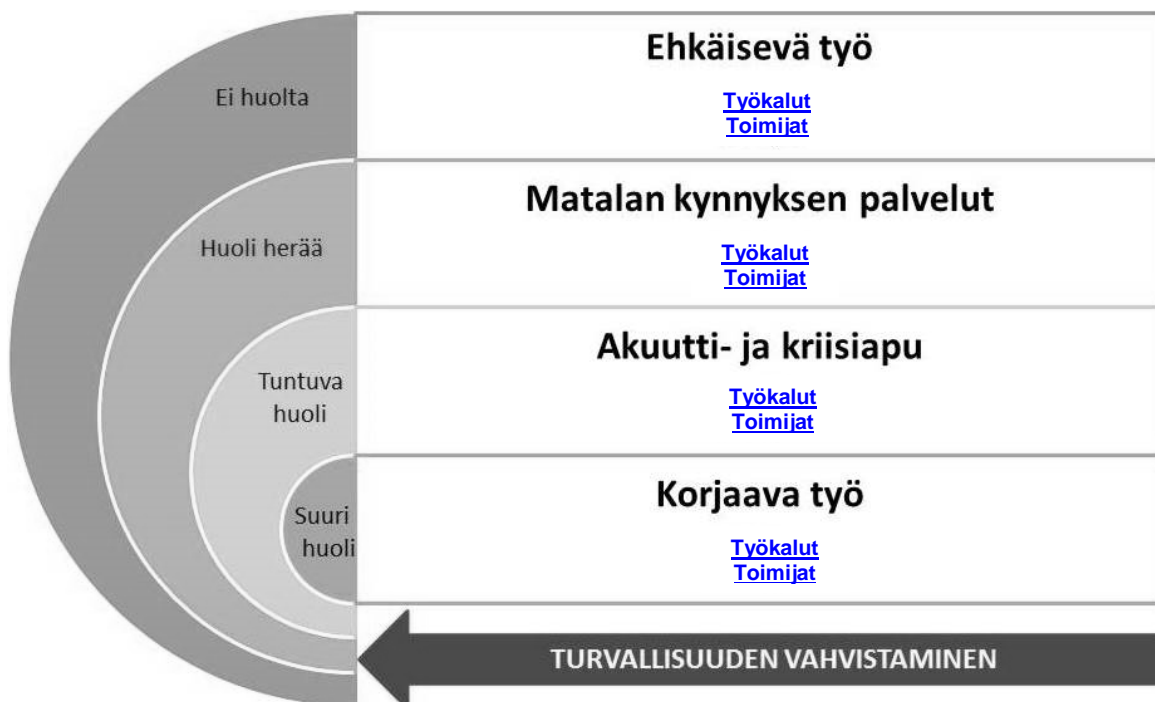
Kaikkiin edellä esitettyihin lakein on myös kirjattu maininta: ”Myös muun kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä (mahdollisesti) koskevien salassapitosäännösten estämättä.”

Terveydenhuoltohenkilöstön salassapitovelvollisuuden väistyminen edellyttää joko asianomaisen henkilön suostumusta tai laissa säädettyä oikeutta tietojen luovuttamiseen tai niiden saamiseen. Suostumuksen on oltava kirjallinen, vapaaehtoinen ja yksilöity eli potilaan tulee tietää, mitä, missä tilanteissa ja mihin tarkoitukseen häntä koskevia tietoja voidaan luovuttaa ja hänellä on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa. Lapsen etu syrjäyttää salassapitovelvollisuuden aina. *Terveydenhuoltolaki* (1326/2010) 69 § viittaa tämän velvoittavuuden osalta lastensuojelulakiin ja 70 §:n osalta ennakkolliseen lastensuojeluilmoitukseen raskaana olevien naisten ja syntyvien lasten erityiseksi suojelemiseksi. Muiden kuin sosiaaliviranomaisten kohdalla laissa säädetty mahdollisuudet ilmoittaa perhe- ja lähisuhdeväkivallasta tai antaa siitä tietoa salassapitosäädösten estämättä perustuvat rikoslakiin ja oikeudenkäyntimenettelyä koskeviin säädöksiin (Rikoslaki 4 luvun 4-5 §) sekä edellä mainittuihin sosiaalihuoltolakiin, lastensuojelulakiin ja ns. vanhuspalluelulakiin.

3.3.5. Työkalut ja toimijat

Päijät-Hämeessä suositellut ja yleisimmin käytössä olevat sekä valtakunnallisesti hyväksytyt toimintamallit, keinot ja menetelmät sekä alueen toimijat yhteystietoineen on kuvattu ja kirjattu Turvallisuuswikiin (<http://phturvallisuuswiki.pbworks.com>), toimijat ja työkalut -sivulle. Alla tiivis yhteenveto (kuva 7 ja taulukko 2) työkaluista ja toimijoista.

Kuva 7: Työkalut ja toimijat (<http://phturvallisuusverkosto.pbworks.com/työkalutjatoimijat>)

Taulukko 2: Työkalut ja toimijat (<http://phturvallisuusverkosto.pbworks.com/työkalutjatoimijat>)

		Työkalut	Toimijat
<p>Ei huolta:</p> <p>Työntekijä ei havaitse riskejä asiakkaan elämässä, asiakkaankin mielestä asiat ovat hyvin.</p>	<p>Turvallisuuden vahvistaminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Miniturvallisuusseula • Lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomake • Turvallisuusseula • Väkivaltalomake (neuvolaseula) 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelut ja erityispalvelut (Hyvinvointikuntayhtymä) • Kuntien sivistystoimenpalvelut (esim. päivähoito, koulut) • Turvallisten perheiden Päijät-Häme toiminta (Lahden ensi- ja turvakotiry) • Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilku • Perheasiain neuvottelukeskus • Päijät-Hämeen sovittelu-toimisto • PalveluSantra
<p>Huoli herää:</p> <p>Työntekijän mielessä käy pieni huoli tai ihmettely, jopa toistuvasti. Hänellä on edelleen vahva luottamus omiin auttamismahdollisuuksiinsa. Asiakkaan elämässä on havaittu riski- ja/tai vaaratekijöitä.</p>	<p>Matalan kynnyksen palvelut</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Huolen puheeksiotto • Lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomake • Miniturvallisuusseula • Turvallisuusseula • Nettiturvakoti • MARAK-riskienarviointilomake 	<ul style="list-style-type: none"> • Työterveys Wellamo / työterveyshuolto • Lahden ensi- ja turvakotiry:n avokriisityö • Lahden ensi- ja turvakotiry:n Jussi-työ • Lahden ensi- ja turvakotiry:n Alvari perhetyö • Kriisikeskus • Poliisi
<p>Tuntuva huoli:</p> <p>Työntekijä kokee kasvavaa huolta asiakkaastaan, tunnistaa lisääntyneen tuen ja kontrollin tarpeen. Asiakkaalla on todettuja ongelmia ja vaaratilanteita.</p>	<p>Akuutti- ja kriisiapu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • MARAK - riskienarviointilomake • Henkilökohtainen turvasuunnitelma • Pahoinpitely- ja kehonkarta-lomake (PAKE) • Häirinnän ja vainon kartoittamisen lomake • Raiskatun akuuttiapu (RAP) -kansio 	<ul style="list-style-type: none"> • Kriisikeskus • Poliisi
<p>Suuri huoli:</p> <p>Työntekijän keinot ovat lopussa ja tilanteeseen on reagoitava välittömästi. Asiakkaalla on todettuja pitkäkestoisia ongelmia ja vaaratilanteita.</p>	<p>Pitkäaikainen tuki ja terapia</p>	<ul style="list-style-type: none"> • MARAK - riskienarviointilomake • Henkilökohtainen turvasuunnitelma • Pahoinpitely- ja kehonkarta-lomake (PAKE) • Häirinnän ja vainon kartoittamisen lomake • Raiskatun akuuttiapu (RAP) –kansio • Turvallisuusseula 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalipäivystys • MARAK-työryhmä • Oikeuslaitos • Turvakoti • Rikosuhripäivystys

Liite 1: Tavoitteet ja toimenpiteet perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytöön kehittämiseksi vuosina 2017–2020

TOIMENPIDE	TAVOITE	SISÄLTÖ	VASTUUTOIMIJAT	AIKATAULU	MITTARIT
1. TOIMINNAN RAKENTEET JA VERKOSTOT	Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytoiminta toteutuu koordinoituna verkostoyhteistyönä	Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma hyväksytään kuntien nimityssä lautakunnassa tai valtuustossa.	Kuntien vastuulautakunnat tai kunnanvaltuusto Seutukoordinaattori	Neljän vuoden välein Jatkuva	Hyväksytyt toimintasuunnitelmat
		Kuntiin ja/tai hyvinvointikuntayhtymään on nimetty kuntakohtainen tai useamman kunnan yhteinen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn yhdyshenkilö / koordinaattori	Yhdyshenkilöt / koordinaattorit		Nimetyt koordinaattorit ja / tai yhdyshenkilöt
		Monialainen seudullinen verkosto ohjaa ja koordinoi toimintaa. Ryhmässä on edustettuna myös johto.	Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn seutukoordinaatioryhmä Seutukoordinaattori		Kokoukset, toiminta ja osallistuminen kokouksiin
		Turvallisuusverkosto toimii monialaisena seudullisena yhteistyöverkostonä. Verkosto on avoin kaikille.	Päijät-Hämeen turvallisuusverkosto		
2. TARPEITA VASTAAVA PALVELURAKENNE	Lähisuhdeväkivallan palvelut muodostavat palvelurakenteen, jossa on saatavilla perus- ja erityistason palveluja sekä akuuttipalveluja ja pidempikestoisia palveluja.	Palvelujen ja resurssien riittävyydestä huolehditaan.	Luottamushenkilöt, päättäjät	Jatkuva	Tilastointi, kysely toimintakauden lopussa.
		Palvelurakenne, yhteistyöhenkilöt sekä keinot ja menetelmät ovat yleisesti tiedossa.	Toimintayksiköt esimiestensä, seutukoordinaatioryhmän ja turvallisuusverkoston tuella.		
		Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kuntien henkilöstöä on ohjeistettu ja koulutettu puut-	esimiehet, seutukoordinaatioryhmä, turvallisuusverkosto		

		tumaan lähisuhdeväkivaltaan.			si
		Suodatin- ja kartoituslomaketta käytetään systemaattisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa.	Toimintayksiköt toteuttavat esimiesten tuella.		Suodatin –ja kartoituslomakkeen käyttö ja kerätyn tiedon hyödyntäminen.
		MARAK-menetelmän käyttöä edistetään.	Seutukoordinaatioryhmä, MARAK-työryhmä		Toteutuneet koulutukset ja esittelyt / vuosi, MARAK-yhteydenotot / vuosi
3. HENKILÖSTÖN PEREHDYTYS JA KOULUTUS	Palvelujen toteutuminen ja hyvä laatu matalla kynnyksellä ja peruspalveluiden periaatteella on turvattu	Ylläpidetään Turvallisuusverkostoa, joka kouluttaa ja konsultoi henkilöstöä kunnissa ja hyvinvointikuntayhtymässä	Seutukoordinaattori, Lahden ensi- ja turvakoti ry, kuntien yhdyshenkilöt	Jatkuva	Toteutuneet koulutukset
		Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kuntien henkilöstöä on ohjeistettu ja koulutettu puuttumaan perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan. Koulutuksen tulee kattaa henkilöstöä varhaiskasvatuksesta, oppilashuollosta, nuorisopalveluista, neuvola- ja kouluterveydenhuollosta, lastensuojelusta, aikuissosiaalityöstä, vammaispalveluista, maahanmuuttajapalveluista sekä ikäihmistien palveluista.	Keskeiset yhteistyökumppanit ja esimiehet vastaavat työntekijöitensä osallistumismahdollisuuksista koulutuksiin. Koulutusten järjestämisestä vastaa seutukoordinaattori yhteistyössä seutukoordinaatioryhmän ja Turvallisuusverkoston kanssa.		Koulutus: – osallistujat / v – koulutuspäivät / v – ammattiryhmien monipuolisuus Toimintasuunnitelma 2017-2020 ja muut perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn ohjeistavat asiakirjat löytyvät PÄTEVÄstä.
4. TILASTOINTI	Tietoa ilmiön laajuudesta, tunnistamisesta, kustannusvaikutuksista ja jatkohoittoon ohjautumisesta sekä palveluiden riit-	Kehitetään yhtenäisiä kirjaimiskäytäntöjä sosiaali- ja terveydenhuollon ja kuntien asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.	Toimintayksiköt toteuttavat esimiesten tuella ja seutukoordinaatioryhmä käsittelee/kerää tilastot vuosittain.	Vuosittain	Tilastoinnin toteutuminen ja saadut yksikkökohtaiset lukumäärät ja tiedot perhe- ja lähisuhdeväkivallasta.

	tävydestä ja saatavuudesta on saatavilla asiakas- ja potilastietojärjestelmien kautta.				
5. VIESTINTÄ	Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisystä ja palveluista on saatavilla tietoa helposti ja riittävästi.	Seudullisesti laadittu väkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma ja palvelupolku on hyväksytty ja julkaistu turvallisuuswikissä ja siitä on tiedotettu alueen toimijoita.	Seutukoordinaattori, seutukoordinaatioryhmä, Turvallisuusverkosto	jatkuva	Turvallisuuswikin ajantasaisuus ja nimetyt päivittäjät, vuosittaiset koulutukset, kysely toimintakauden lopussa
		Ohjeet ja lomakkeet perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi löytyvät Turvallisuuswikistä.			
		Perhe- ja lähisuhdeväkivaltilanteissa tarvittavat palvelut löytyvät Turvallisuuswikistä.			
6. TOIMINNAN SISÄLLYTTÄMINEN MUIHIN OHJELMIIN	Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy sisältyy kuntien hyvinvointistrategiaan, turvallisuussuunnitelmiin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintasuunnitelmiin.	Kuntien hyvinvointikertomus Kuntien hyvinvointistrategiat ja -suunnitelmat Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelma Maakunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon toimintasuunnitelmat Maakunnalliset mielenterveys- ja päihdesuunnitelmat	Kunta / lautakunnat / valtuusto Seutukoordinaattori ja kuntien yhdyshenkilöt Palveluiden omat toimintasuunnitelmat ja asiakirjat	2017- Ohjelmien/suunnitelmien laadinnan ja päivitysten yhteydessä	Ohjelmien sisällön seuranta

Lähteet

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 28.12.2012/980. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980#L5P25>

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvausmalli: Käytännön ohjeita lähisuhde- ja perheväkivallan [ehkäisyn] strategiseen suunnitteluun ja ehdotuksia väkivallan ehkäisyn koordinaattorin toimenkuvausmalliksi: tammikuu 2013. Aluehallintovirasto, Sosiaali- ja terveysministeriö, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/handle/10024/125719>

THL (2016) Kansallinen uhritutkimus. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/tapaturmat/tapaturmat-suomessa/tilastoaineistot/kansallinen-uhritutkimus>

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen kuntaliitto (2008) Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suosituksia. Tunnista, turvaa ja toimi. Sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan johtamiseen ja ohjaamiseen. STM Julkaisuja 2008:9. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/handle/10024/114420>

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö (2016) Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelma (2014) Toimenpide-ehdotuksia arjen turvallisuuden lisäämiseksi. Päijät-Hämeen liitto. Saatavissa: http://www.paijat-hame.fi/wp-content/uploads/2015/08/J2014_A214_Paijat-Hameen_turvallisuussuunnitelma_2014.pdf

Rikoslaki 19.12.1889/39. Saatavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L21>

Rikosuhripäivystys (2016) Perhe- ja lähisuhdeväkivallan monet kasvot. Luento 15.4.2016 Lahdessa, Jaana Koivukangas.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (2014) Tiedä ja toimi. Lähisuhdeväkivallan ehkäisy on kuntien tehtävä: Saatavissa: <https://www.julkari.fi/handle/10024/116710>

Turvallisuuswiki (2016)
<http://phturvallisuusverkosto.pbworks.com/w/page/70986797/Ty%C3%B6kalut%20ja%20toimijat>

Lastensuojelun käsikirja (2016) Väkivallan muodot ja rikoslaki. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvakskytto/vakivallan-muodot-ja-rikoslaki>